

Ігор Кудрявцев

Класичний приватний університет, м. Запоріжжя, Україна

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ЯДЕРНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

Ihor Kudriavtsev

Classical Private University, Zaporizhzhia, Ukraine

THE WAYS OF IMPROVING LEGAL REGULATION IN THE FIELD OF NUCLEAR POWER ENGINEERING

The analysis of Ukrainian legislation in the field of nuclear energy shows that there are imperfect legal norms and provisions, including ambiguity in the interpretation of terms, the use of outdated legal norms, the conflict of laws, and the non-compliance of legal provisions with European standards. The authors' suggestions on ways to improve nuclear energy legislation are presented, including: the use of terms in a unique sense; replacement of regulatory norms that do not correspond to the current state of legal regulation in the field of nuclear energy; development of the concept of legal regulation of normative provision of technical regulation in the field of nuclear energy use, etc.

Keywords: regulatory acts, nuclear power engineering, ways of improvement, Ukrainian legislation.

Постановка проблеми. Правове регулювання ядерної енергетики, ефективність та оптимальність відповідних правових норм є надзвичайно важливим, що зумовлюється значущістю ядерної безпеки будь-якої держави для її національної безпеки. В Україні нормативна база у цій сфері є недостатньо ефективною: відсутнє однозначне визначення фахової термінології, дублюються компетенція та функції державних органів, застосовуються застарілі нормативні акти, наявними є колізії. Ці та інші недоліки потребують ґрунтовного аналізу та розробки шляхів удосконалення правових норм і положень.

Стан дослідження. Ефективність правового регулювання ядерної енергетики досліджують Г.Балюк, М. Булгакова, Р.Коцюба, О.Кронда, В.Куц, А.Лисунь, Н.Малишева, І.Сіра, О.Сушик, О.Німко, Н.Пархоменко, Ю.Шемшученко та інші фахівці. Ними ґрунтовно аналізується юридична природа відповідних нормативних актів та їх впровадження, значна увага приділяється наявним недолікам та прорахункам та розробці пропозицій. Однак комплексне дослідження ефективності правових норм в зазначеній сфері, визначення шляхів удосконалення українського законодавства відсутнє.

Метою статті є визначення недоліків та прорахунків нормативно-правових актів у сфері ядерної енергетики та розробка шляхів їх удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Необхідність удосконалення нормативно-правових актів у сфері ядерної безпеки зумовлюється наявністю в них недоліків і прорахунків, до основних із них віднесемо такі:

нормативні акти приймаються всупереч встановленим щодо них законодавчим вимогам. Так, Концепція державного регулювання безпеки і управління ядерною галуззю в Україні передбачає встановлення правового режиму радіаційного захисту під час проведення робіт, пов'язаних з ДІВ, виключно законодавчими актами, водночас такі функції перебирає МОЗ України, про що свідчить прийняття цим міністерством норм радіаційної безпеки України (НРБУ-97), якими закріплюються основні вимоги до охорони здоров'я людини від негативного іонізуючого впливу і навколишнього природного середовища від радіоактивного забруднення¹.

¹ Сушик, О. (2014). Правові форми вдосконалення законодавства України у сфері використання ядерної енергії та забезпечення радіаційної безпеки. *Юридичний вісник*, 27, 71-76.

Значною проблемою є розпорошеність повноважень та компетенції різних органів державної влади у сфері ядерної безпеки, які апіорі не в змозі узгоджувати відповідну нормативну діяльність щодо радіаційного захисту населення та навколишнього середовища. Так, відповідно до Закону України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 27.02.1991 р. №791а- XII, Міністерство охорони здоров'я України здійснює прогностичні оцінки сумарної дози опромінення людей та контроль за додержанням норм радіаційної безпеки; Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи – загальну оцінку обстановки на території зон, що зазнали радіоактивного забруднення, радіоекологічний моніторинг території, методичне керівництво та координація робіт з визначення радіаційної обстановки; Міністерство оборони України – контроль за опроміненням особового складу, додержанням норм радіаційної безпеки на об'єктах оборонного комплексу; Міністерство сільського господарства і продовольства України – радіаційний контроль за рівнем радіоактивного забруднення сільськогосподарських угідь, Міністерство сільського господарства і продовольства України та Міністерство охорони здоров'я – радіаційний контроль за рівнем радіоактивного забруднення сільськогосподарської продукції і продуктів харчування, а також відповідні повноваження покладені на Державний комітет України по водному транспорту, Державний комітет України по геології та використанню надр, Державний комітет України по гідрометеорології, органи державного санітарного нагляду та органи державного ветеринарного нагляду, відомчі підприємства, об'єднання і організації, які виготовляють радіологічну продукцію¹. Кожна із вказаних державних інстанцій у відповідності із положеннями закону та з метою його виконання затверджує правила, інструкції, положення. Контроль за їх законодавчим узгодженням та між собою фактично відсутній, що й зумовлює дублювання функцій, нормативні колізії.

Однією із проблем нормативно-правового регулювання у сфері ядерної енергетики є наявність нормативної бази колишнього СРСР, яка була взята за основу формування відповідної національної правової системи. Її основними недоліками називаються: орієнтованість на науково-технічний потенціал СРСР (на конкретні типи ядерних установок і відповідне технічне і технологічне обладнання, що зумовлює до проблем під час використання «нерадянських» технологій; невідповідність використовуваних технологій сучасним технічним розробкам; неповнота відповідності їх використання рекомендаціям МАГАТЕ та інших міжнародних організацій. До позитивних аспектів віднесемо підготовленість персоналу².

Зокрема, у сфері забезпечення радіаційної безпеки продовжують діяти такі санітарні правила з часів Радянського Союзу: «Санитарные правила устройства и эксплуатации мощных и изотопных установок» (1973 г.); «Санитарные правила по радиоизотопной дефектологии» (1974); «Санитарные правила работы со скважинами генераторов нейтронов» (1986), «Санитарные правила с источниками низкоэнергетического рентгеновского излучения» (1990), «Санитарные правила с источниками ионизирующих излучений при обслуживании и ремонте воздушных судов на предприятиях и заводах гражданской авиации» (1991), діючими є і держстандарти у цій галузі³.

Колектив фахівців з ядерної та радіаційної безпеки вказує на такі проблеми, пов'язані із застарілими нормативними документами: правила і норми в ядерній енергетиці, успадковані від бувшої СРСР не відповідають законодавчим та нормативно-правовим актам України; тривалий час не переглядалися, в значній мірі застаріли і не переглядалися в актуалізованому стані їх розробниками, які не є резидентами України; наявними є факти дублювання, неузгодженості і навіть суперечностей між положеннями окремих норм, правил і стандартів з ядерно-радіаційної безпеки –

¹ Закон про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи 1991 (Верховна Рада України). Офіційний сайт Верховної Ради України. <zakon.rada.gov.ua/go/791a-12> (2018, січень, 23).

² Основные направления совершенствования нормативного регулирования безопасности АЭС Украины. Девятое заседание Комиссии государств-участников СНГ по использованию атомной энергии в мирных целях 25-26 июня 2007 года, Минск, 13.

³ Нормативно-правова база з питань радіаційної гігієни (Міністерство охорони здоров'я України). Офіційний сайт ДУ Одеський обласний лабораторний центр МОЗ України <<http://lc.od.ua/gromadyanam-fizichnim-ta-yuridichnim-osobam/informatsijnij-byulet/en/87-normativno-zakonodavcha-baza-z-pitan-radiatsijnoji-gigieni.html>> (2018, січень, 22).

положеннями які розроблялися і приймалися різними організаціями і органами виконавчої влади, у тому числі тими, які вже припинили своє існування; у діючих нормативно-правових актах не враховані (або не достатньо враховані) вимоги нових або переглянутих стандартів з безпеки АЕС МАГАТЕ та інших міжнародних організацій у цій сфері. Невирішеність зазначених проблем не тільки ускладнює застосування діючих законодавчих та нормативних актів з ядерно-радіаційної безпеки та зменшує їх ефективність, а й в деяких випадках може стати причиною дефіциту безпеки¹.

Проте різка відмова від застосування НД колишнього СРСР може створити: певний нормативно-правовий вакуум з питань, що ними регулюються; викликати необхідність термінового перегляду значної кількості як НПА з ЯРБ, так і експлуатаційних та технічних документів експлуатуючих організацій (операторів) ЯУ. У Концепції з удосконалення нормативно-правової бази з ядерної та радіаційної безпеки ядерних установок, схваленої постановою Колегії Держатомрегулювання від 19.03.2015. №02, вказано: «Враховуючи зазначене, рішення щодо визнання НД колишнього СРСР такими, що не застосовуються на території України, повинне бути зваженим та має прийматися лише після вивчення питання доцільності та можливості розробки нових вітчизняних НПА та НД на їх заміну»².

Існують проблеми правового регулювання в окремих сфер ядерної безпеки. Так, аналіз правового регулювання поведінки з радіоактивними відходами свідчить що: а) такі норми знаходяться в різних галузях законодавства, зокрема у ядерно-енергетичному, природоохоронному, природоресурсному, цивільному, адміністративному, кримінальному та ін.; б) більшість норм, які визначають порядок поведінки з РАВ, знаходяться у підзаконних нормативних актах; в) деякі правила поведінки з РАВ, не узгоджуються між собою³.

Суперечливими є правові положення щодо питань прав власності на ядерні матеріали. У Законі України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» «ядерні матеріали» визначаються виключно загальнодержавною власністю» (ст.9). Відповідно до Закону України «Про видобування і переробку уранових руд» «видобуті з надр уранові руди та продукти їх переробки, які одержані відповідно до законодавства, є власністю суб'єктів видобування та переробки усіх форм власності...» (ст. 5). Водночас вихідний матеріал, який є продуктом переробки уранової руди, належить до ядерних матеріалів; тобто, вихідний матеріал за одним законом є власністю суб'єкта видобування, а за іншим — загальнодержавною власністю. Окрім того, варто зазначити, що ні Конституцією України, ні Цивільним кодексом України існування такої форми власності, як загальнодержавна, не передбачено⁴.

Слід зауважити, що українській системі радіаційної безпеки притаманний "жорсткий" регулюючий підхід, який передбачає розробку та впровадження нормативно-правових актів, що містять детальні технічні вимоги, критерії та параметри. Перевагою такого підходу є чіткість і однозначність, а недоліком – надмірна деталізація на рівні норм і правил. Це призводить до збільшення кількості нормативно-правових актів та ускладнює процес регулювання і контролю рівнів опромінення як персоналу, так і населення.

Щодо значної кількості нормативних актів у сфері використання ядерної енергії наведемо такий приклад: нормативно-правова база системи аварійної готовності та реагування (цивільного захисту) включає:

- 1) міжнародні договори, ратифіковані Верховною Радою України;
- 2) закони України у сфері використання ядерної енергії, ядерної та радіаційної безпеки;
- 3) закони України у сфері цивільного захисту;

¹ Ястребенецкий, М. А., Розен, Ю. В., Шевченко, И. А., Дыбач, А. М., Григораш, А.В. (2016). Опыт разделения регулирующих и технических требований по ядерной и радиационной безопасности. *Ядерная та радіаційна безпека*, 4 (72), 3-12.

² Концепція з удосконалення нормативно-правової бази з ядерної та радіаційної безпеки ядерних установок від 19 березня 2015 р. Офіційний сайт Державної інспекції ядерного регулювання України. <<http://www.snrc.gov.ua/nuclear/uk/publish/article/27616>>3 (2018, січень, 22).

³ План діяльності Державної інспекції ядерного регулювання України на 2016 бюджетний рік та два бюджетні періоди, що настають за плановим. (2017–2018 роки). Офіційний сайт Державної інспекції ядерного регулювання України. <www.snrc.gov.ua> (2018, січень, 22).

⁴ Куц, В.М. (2013). Актуальні питання систематизації ядерного законодавства України. *Ядерна енергетика та довкілля*, 2, 31-38.

4) нормативно-правові акти Верховної Ради України, Президента України та Кабінету Міністрів України;

5) документи, які видаються органами державного регулювання ядерної та радіаційної безпеки України (норми і правила з ядерної та радіаційної безпеки, рекомендаційні документи);

6) нормативні документи національної системи стандартизації: державні стандарти України, галузеві стандарти України;

7) галузеві документи органу державного управління у сфері використання ядерної енергії;

8) нормативно-правові акти спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань цивільного захисту;

9) нормативно-правові акти та рекомендаційні документи, які видаються іншими центральними органами виконавчої влади – суб'єктами діяльності у сфері використання ядерної енергії, цивільного захисту;

10) організаційно-розпорядчі, виробничі та нормативні документи ДП «НАЕК «Енергоатом», його відокремлених підрозділів, інших суб'єктів діяльності у сфері використання ядерної енергії, цивільного захисту;

11) міжнародні акти у сфері використання ядерної енергії, ядерної та радіаційної безпеки, положення яких носять рекомендаційний характер¹.

Не відповідають європейським стандартам зміни, що були внесені 22.07.2014 р. до Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», якими передбачено, що державний нагляд за радіаційною безпекою здійснюється відповідно до Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», а державний нагляд за ядерною безпекою – відповідно до Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку». Тобто розділено нагляд за ядерною та радіаційною безпекою на два види нагляду, які мають здійснюватись за різними процедурами. Таке розділення нагляду за безпекою використання ядерної енергії є необґрунтованим, а здійснення нагляду за безпекою використання ядерної енергії за процедурами Закону, який регулює нагляд за підприємницькою діяльністю, не враховує положення міжнародних стандартів (про незалежність органу ядерного регулювання у прийнятті рішень, пріоритет безпеки над іншими, у тому числі комерційними, інтересами, право доступу державних інспекторів до об'єктів нагляду та щодо переліку підстав для позапланових інспекцій, право зупинення діяльності, яка здійснюється із порушенням вимог безпеки)².

Однією із основних проблем застосування міжнародних рекомендацій в сфері використання ядерної енергетики є їх перебрання без врахування реальної відповідної обстановки в аналогічній вітчизняній галузі.

Аналіз існуючих проблем та недоліків, їх колізій та прогалин у нормативно-правових актах у сфері ядерної енергетики дозволяє визначити такі основні шляхи удосконалення ядерно-енергетичного законодавства:

1) однозначне тлумачення термінів в нормативно-правових актах та їх відповідність нормам міжнародного права. Зауважимо, що визначення дефініцій в галузі ядерної енергетики є складною роботою, яка вимагає високої кваліфікації в різних галузях знань, її не можна зводити до механічного зібрання термінів і понять, які використовуються в діючих законодавчих і нормативних документах України, оскільки ці документи створювалися без належної координації, різними колективами, в різні часи, окрім того, ця термінологія має наукові і змістові неточності, містить відомчі підходи³;

2) узгодження норм ядерно-енергетичного права з нормами цивільного, господарського, податкового, банківського, екологічного, адміністративного права. Особливо актуальною, на наш

¹ Основні положення організації системи готовності та реагування ДП «НАЕК «Енергоатом» на аварії та надзвичайні ситуації на АЕС. Офіційний сайт Державного підприємства Національна енергогенеруюча компанія Енергоатом, 9-10 <www.energoatom.kiev.ua/.../osnovn_polozhennya_sar_2015_pl_d.0.03.089-15%20> (2018, січень, 20).

² Доповідь про стан ядерної та радіаційної безпеки в Україні за 2015 р., 9-10. <<http://www.snrc.gov.ua/nuclear/docscatalog/document?id=324059>> (2018, січень, 20).

³ Копчинский, Г. А., Штейнберг, Н. А. (2013). О совершенствовании нормативной базы по безопасности ядерной энергетики. *Ядерная та радиационная безопасность*, 2 (58), 8-11.

погляд, є розробка міжгалузевих актів у сфері використання ядерної енергії та господарського права, для цього є всі підстави, зокрема це швидкий розвиток в ядерній галузі підприємницьких відносин, що зумовлює врахування їх специфіки та прийняття спільних актів ядерного і господарського права. Про доцільність прийняття спільних комплексних правових актів вказувалося ще у Концепції проекту Ядерного кодексу України, який й до цього часу є не прийнятим¹, а вказана рекомендація не реалізована;

3) вирішення проблем дублювання завдань, компетенції і повноважень органів державної влади у сфері ядерної енергетики, що потребує усунення у законах і підзаконних актах аналогічних функцій різних інституцій, чіткого їх визначення, а також вказівки на те, з якими вищими органами державної виконавчої влади відомчої структури повинні координувати свою нормативну діяльність;

4) обов'язковість правового навчання для депутатського корпусу законодавчого органу з питань розробки законодавчих актів та їх юридичних засад, юридичної техніки, визначення юридичної термінології, відповідності європейським стандартам;

5) усунення проблем щодо доступності інформації у сфері ядерної енергетики і забезпечення ядерної і радіаційної безпеки для громадян і громадських організацій, з цією метою пропонується відкриття консультативних центрів в експлуатуючих організаціях та інших установах та організаціях у цій сфері; а також забезпечення доступності та відкритості законодавства щодо використання ядерної енергії та його розміщення в інформаційній базі «Інтернет»;

6) необхідність доповненнями законодавчого масиву такими положеннями: обмеження дозових навантажень для студентів і стажерів, захист екіпажів літаків від дій космічного опромінення, заборони введення радіоактивних речовин в склад іграшок, косметики, прикрас, продуктів харчування, створення інституту кваліфікованих експертів²;

7) встановлення прямої заборони щодо зберігання та захоронення в Україні ядерного палива та радіаційних відходів не українського походження шляхом внесення доповнень до закону України «Про поводження з радіоактивними відходами»;

8) актуалізація переліків нормативно-правових актів з ядерної та радіаційної безпеки; розробка єдиного актуалізованого переліку нормативно-правових актів у зазначеній сфері; аналіз таких нормативно-правових актів на предмет їх повноти; достатності, актуальності норм та положень; підготовка пропозицій щодо вдосконалення відповідної нормативно-правової бази, розробка відповідних організаційних заходів та їх реалізація³;

9) вирішення питання щодо удосконалення системи сьогоденного нормативного регулювання – впорядкування назви документів, дати чітке визначення що є нормами, правилами, вимогами, нормативами, якими є відмінності між ними та в чому полягає специфіка, оскільки більшість нормативних документів, які регулюють безпеку АЕС, традиційно поєднують між собою як правила, так і стандарти. Паралельно із удосконаленням структури нормативних документів необхідно вдосконалювати змістовну їх частину із врахуванням сучасних підходів до регулювання безпеки АЕС, досвідом експлуатації, новими науково-технічними даними⁴;

10) визначення того, які нормативно-правові акти повинні розроблятися, затверджуватися і підтримуватися в актуалізованому стані відповідними центральними органами виконавчої влади і які документи експлуатуючих організацій й інших суб'єктів, повинні забезпечити виконання регулюючих вимог цих нормативно-правових актів. Такий розподіл буде сприяти покращенню взаємодії між органами державного регулювання ядерної і радіаційної безпеки (Держатомрегулювання), органами державного управління (Міністерством енергетики і вугільної

¹ Про схвалення Концепції проекту Ядерного кодексу України: Розпорядження КМУ від 8.12.2010р. N 2208-р [Кабінет Міністрів України]. Офіційний сайт Законодавство України, 21. <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2208-2010-%D1%80>> (2018, січень, 22).

² Госатомрегулювання України начал активное сотрудничество в области радиационной защиты с регулирующим органом Швеции (SSI). Офіційний сайт Державної інспекції ядерного регулювання України <www.snrc.gov.ua/nuclear/ru/publish/article/42886> (2018, січень, 20).

³ Концепція з удосконалення нормативно-правової бази з ядерної та радіаційної безпеки ядерних установок від 19 березня 2015 р. Офіційний сайт Державної інспекції ядерного регулювання України. <<http://www.snrc.gov.ua/nuclear/uk/publish/article/276163>> (2018, січень, 22).

⁴ Копчинский, Г. А., Штейнберг, Н. А. (2013). О совершенствовании нормативной базы по безопасности ядерной энергетики. *Ядерна та радіаційна безпека*, 2 (58), 8-11.

промисловості, Міністерством екології і природних ресурсів України), експлуатуючою організацією (ДП НАЕК «Енергоатом» і його відокремленими підрозділами, ДСП «Чорнобильська АЕС») та іншими організаціями у цій галузі¹;

11) розробка концепції правового регулювання нормативного забезпечення технічного регулювання у сфері використання ядерної енергії, аналіз таких документів свідчить про їх повільний перегляд, цим пояснюється наявність значної кількості нормативів колишнього СРСР. Водночас існує тісне переплетіння ядерних матеріалів, які використовуються і технологічного виробництва ядерного паливного циклу в цивільних і військових галузях. Забезпечення ядерної і радіаційної безпеки повинно забезпечуватися на усіх стадіях життєвого циклу в галузі використання ядерної енергії та на усіх рівнях. Ядерна галузь відрізняється від інших тим, що повинні бути встановлені підвищені вимоги безпеки в силу потенційного ризику, ядерні інциденти можуть мати глобальний характер і супроводжуватися транскордонним радіаційним впливом²;

12) посилення фінансової незалежності органів державного регулювання у сфері використання ядерної енергії, формування накопичення фінансових резервів на випадок виникнення передумов до аварійних ситуацій на АЕС, виведення їх з експлуатації, захоронення РАВ та ін.

Висновки. До основних шляхів удосконалення правового регулювання в сфері ядерної енергетики віднесемо: використання термінів в однозначному розумінні; заміна нормативно-правових норм, що були прийняті в СРСР та не відповідають сучасному стану правового регулювання у сфері ядерної енергетики; усунення дублювання завдань, компетенції і повноважень органів державної влади в нормативно-правових актах; встановлення прямої заборони щодо зберігання та захоронення в Україні ядерного палива та радіаційних відходів не українського походження шляхом; розробка концепції правового регулювання нормативного забезпечення технічного регулювання у сфері використання ядерної енергії та ін.

References:

1. Sushyk, O (2014). Pravovi formy vdoskonalennya zakonodavstva Ukrayiny u sferi vykorystannya yadernoyi enerhiyi ta zabezpechennya radiatsiyanoi bezpeky [Legal forms of improvement of Ukrainian legislation in the field of nuclear energy use and radiation safety]. *Yurydychnyy visnyk [Legal Bulletin], no. 14, 71-76* [in Ukrainian].
2. *Zakon pro pravovyy rezhym terytoriyi, shcho zaznala radioaktyvnoho zabrudnennya vnaslidok Chornobylskoyi katastrofy 1991* [Law on the legal regime of the territory that was exposed to radioactive contamination as a result of the Chernobyl disaster] (The Verkhovna Rada of Ukraine). *Ofitsiynyy sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny* [The official site of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <zakon.rada.gov.ua/go/791a-12> [in Ukrainian].
3. Osnovnyie napravleniya sovershenstvovaniya normativnogo regulirovaniya bezopasnosti AES Ukrainyi [The main directions of the improvement of the regulatory safety regulation of Ukrainian NPPs]. *Devyatoe zasedanie Komissii gosudarstv-uchastnikov SNG po ispolzovaniyu atomnoy energii v mirnyih tselyah 25-26 iyunya 2007 goda* [The Ninth Meeting of the Commission of the CIS Member States on the Use of Atomic Energy for Peaceful Purposes 25-26 June 2007]. Minsk, 13 [in Russian].
4. *Normatyvno-pravova baza z pytan radiatsiyanoi hihiyeny* (Ministerstvo okhorony zdorovya Ukrayiny) [Regulatory Framework on Radiation Hygiene Issues (The Ministry of Health of Ukraine)]. *Ofitsiynyy sayt DU Odeskyi oblasnyy laboratornyy tsentr MOZ Ukrayiny* [The official site of the Odessa Regional Laboratory Center of the Ministry of Health of Ukraine]. <<http://lc.od.ua/gromadyanam-fizichnim-ta-yuridichnim-osobam/informatsijnij-byuleten/87-normativno-zakonodavcha-baza-z-pitan-radiatsijnoji-gigieni.html>> [in Ukrainian].
5. Yastrebenetskyu, M.A., Rozen, Yu.V., Shevchenko, Y. A., Dubach, A.M., Hryhorash, A.V. (2016). Opyt razdeleniya rehulyruyushchykh y tekhnicheskyykh trebovaniy po yadernoy y radyatsyonnoy bezopasnosti [Experience in separating regulatory and technical requirements for nuclear and radiation safety]. *Yaderna ta radiatsiyana bezpeka* [Nuclear and radiation safety], no. 4(72), 3-12 [in Russian].
6. *Kontseptsiya z udoskonalennya normatyvno-pravovoyi bazy z yadernoyi ta radiatsiyanoi bezpeky yadernykh ustanovok 2015* [Concept on improving the regulatory framework for nuclear and radiation safety of nuclear]. *Ofitsiynyy sayt Derzhavnoyi inspektsiyi yadernoho rehulyuvannya Ukrayiny* [Official site of the State Inspectorate for Nuclear Regulation of Ukraine]. <<http://www.snrc.gov.ua/nuclear/uk/publish/article/276163>> [in Ukrainian].

¹ Ястребенецкий, М. А., Розен, Ю. В., Шевченко, И. А., Дыбач, А. М., Григораш, А.В. (2016). Опыт разделения регулирующих и технических требований по ядерной и радиационной безопасности. *Ядерная та радіаційна безпека*, 4 (72), 3-12.

² Грищенко, А.И. (2012). Систематизация атомного права России: современные проблемы и практические подходы. *Вестник МГИМО университета*, 3(54), 196-202.

7. *Plan diyalnosti Derzhavnoyi inspektsiyi yadernoho rehulyuvannya Ukrayiny na 2016 byudzhetnyy rik ta dva byudzhetni periody, shcho nastayut' za planovym. (2017–2018 roky)* [The plan of activity of the State Inspectorate for Nuclear Regulation of Ukraine for 2016, the fiscal year and the two budget periods following the plan]. *Ofitsiynyy sayt Derzhavnoyi inspektsiyi yadernoho rehulyuvannya Ukrayiny* [Official site of the State Inspectorate for Nuclear Regulation of Ukraine]. <www.snrc.gov.ua> [in Ukrainian].
8. Kuts, V.M. (2013). Aktualni pytannya systematyzatsiyi yadernoho zakonodavstva Ukrayiny [Actual issues of systematization of the nuclear legislation of Ukraine]. *Yaderna enerhetyka ta dovkillya* [Nuclear power and environment], no. 2, 31-38 [in Ukrainian].
9. Osnovni polozhennya orhanizatsiyi systemy hotovnosti ta reahuvannya DP «NAEK «Enerhoatom» na avariyi ta nadzvychayni sytuatsiyi na AES [Main provisions of the organization of preparedness and response system of SE "NNEGC" Energoatom "for accidents and emergency situations at NPPs]. *Ofitsiynyy sayt Derzhavnoho pidpryyemstva Natsional'na enerhoheneruyucha kompaniya Enerhoatom* [Official site of the State Enterprise National Energy Generating Company Energoatom]. <www.energoatom.kiev.ua/.../osnovn_polozhennya_sar_2015_pl_d.0.03.089-15%20> [in Ukrainian].
10. *Dopovid pro stan yadernoyi ta radiatsiyanoi bezpeky v Ukrayini za 2015 r.* [Report on the state of nuclear and radiation safety in Ukraine for 2015]. <<http://www.snrc.gov.ua/nuclear/doccatalog/document?id=324059>> [in Ukrainian].
11. Kopchinskiy, G.A., Shteynberg, N.A. (2013). O sovershenstvovanii normativnoy bazyi po bezopasnosti yadernoy energetiki [On the improvement of the regulatory framework for the safety of nuclear energy]. *Yaderna ta radiatsiyana bezpeka* [Nuclear and radiation safety], no. 2(58), 8-11 [in Russian].
12. *Rozporyadzhennya pro skhvalennya Kontseptsiyi proektu Yadernoho kodeksu Ukrayiny 2010* [On the approval of the Concept to the draft Nuclear Code of Ukraine (The Cabinet of Ministers)]. *Ofitsiynyy sayt Verkhovnoi Rady Ukrayiny* [The official site of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2208-2010-%D1%80>> [in Ukrainian].
13. Gosatomregulirovanie Ukrainyi nachal aktivnoe sotrudnichestvo v oblasti radiatsionnoy zaschityi s reguliruyuschim organom Shvetsii (SSI) [SNRCU has started active cooperation in the field of radiation protection with the Swedish regulatory authority (SSI)]. *Ofitsiyniy sayt Derzhavnoyi Inspektsiyi yadernogo reguluyuvannya Ukrayini* [Official site of the State Inspectorate for Nuclear Regulation of Ukraine]. <www.snrc.gov.ua/nuclear/ru/publish/article/42886> [in Russian].
14. Grischenko, A.I. (2012). Sistematzatsiya atomnogo prava Rossii: sovremennyye problemy i prakticheskie podhody [Systematization of the Russian Atomic Law: Modern Problems and Practical Approaches]. *Vestnik MGIMO – universiteta* [Bulletin of the Moscow State University of International Relations], no. 3(54), 196-202. [in Russian].